

עומקא דמרשה

התוכנית לחברותא או שיעור קובעית עיתים

פר' ויגש - בעניני ערבות

- ערש"ק ח' טבת תש"ע
- ערבות בתקיעת שופר לנשים
- שואל כענין
- ערבות ישראל בערב קבלן

- ערבות על מחצה מההלוואה
- גדר ערבות וערבות בנשים
- שער הציון
- נתינת צדקה לפני תפילת הדרך

ערבות בתקיעת שופר לנשים

הרב שמעון קרויס

הרמ"א בהלכות שופר (סי' תקפט סעיף ו) כתב שהתוקע עבור הנשים "לא יברכו להן אם כבר יצאו, ואין תוקעין רק לנשים, אבל אם תוקעין לאיש המחוייב מברכין לו אע"פ שכבר יצאו וכו'", עכ"ד.

וביאור דבריו, הדנה ברה"כ (כט). מבואר שכל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וכו', והטעם שיכול להוציא את חבריו אע"ג שאין המברך חייב בברכה זו, דמדמי ערבות נחשב כאילו הוא עצמו חייב בדבר. אמנם לגבי נשים פוסק הרמ"א שאי אפשר לברך עבורם, אע"ג שמוציא אותם בתקיעה עצמה, והטעם לזה פשוט, דלא שייך ערבות לנשים בברכת השופר, שהרי הם עצמם אינם חייבות בברכה זו, וממילא לא שייך לומר שע"י ערבות נחשב התוקע להם כמחוייב בדבר.

אלא דיש לתמוה לפי"ז איך אפשר להוציא את הנשים בתקיעת שופר עצמה, שהרי מבואר להדיא שחש"ו אינם מוציאים בתק"ש מפני שצריך שיהא התוקע מחוייב בדבר, ואם לא שייך ערבות עבור נשים במעשה"ג איך בכלל שייך להוציא אותם בתקיעה.

ובאמת הריטב"א שם ברה"ה מביא י"א שאפשר להוציא את הנשים גם בברכה מדין ערבות, וכו"ה בראב"ה, ולפי"ז פשוט שאפשר להוציאם גם בתקיעה, אבל הרמ"א שפסק שבברכה א"א להוציאם מדין ערבות, צ"ע איך אפשר להוציאם בתקיעה.

והנה בעיקר סברת הי"א יש להבין איך שייך ערבות בנשים גם במעשה"ג, והלא הסביר דערבות הוא שחייב לדאוג ולראות שהשני יקיים המצוה, ואיך שייך זה במעשה"ג שהנשים בעצמם פטורות בו.

ונראה לחדש שדין ערבות אינו סתם דין שחייב לדאוג שחבירו יקיים מצוה [כעין הדין לקרב רחוקים] שכל אחד מישראל חייב לראות שכל בני יקיימו מצוות ולכן חשוב שחייב בדבר, אלא ע"י הדין ערבות מחשיבים שהחייב של השני מוטל עליו, וכמו שהשני מחוייב גם הוא מחוייב, ולכן נחשב חייב בדבר. ולפי"ז יתכן לומר שגם במעשה"ג, הגם שנשים פטורות ואין לומר שחייב לדאוג שיקיימו המצוה, מ"מ עד כמה שהאשה מקיימת המצוה גם אני חייב בדבר.

ולפי צד זה היינו מרויחים עוד קושיא, דיש להקשות לפי הצד הראשון בחקירה הנ"ל שדין ערבות הוא משום שחייב לדאוג שהשני יקיים המצוה, הרי יש מקרים שמעיקר הדין השני פטור מהמצוה, וכגון באופן שיש ספק דרבנן שהדין הוא לקולא, ולדוגמא, מי שמסתפק אם יצא שופר ביום שני של ר"ה או מגילה, או שהוא חושש רק לחומרא שלא יצא, כמו שמצינו בתק"ש ומגילה, אבל אינו חייב מעיקר הדין במצוה, שלכאור לפי צד זה לא שייך שיצא ע"י אחר מדין ערבות, שאיך אפשר לומר שע"י ערבות חשיב חייב בדבר שהשני יקיים המצוה, באותה שעה שכל רב יפסוק שהשני פטור מהמצוה ודו"ק בזה. אך לפי צד השני אתי שפיר, שהרי דין ערבות עושה שהחייב של השני מוטל גם עליו, ולכן עד כמה שהשני חייב גם הראשון חייב.

ויתכן עוד נ"מ בין שני הצדדים, ידוע שיטת הדגול מרבבה בדעת הרמ"א ש"דל"ש ערבות בכלל בנשים, ורעק"א חולק עליו, כמובא במ"ב (סי' רעא ס"ק ה ושע"ה צ"א אות ט). ורעק"א הקשה עליו מהגמ' בברכות (מח). ששמעון בן שטח היה יכול להוציא את ינאי המלך ביחד עם המלכה בברכת המזון מדין ערבות, והאחרונים יישבו שיטת הדגול מרבבה, ששם כיון שהיה צריך להוציא את ינאי המלך ג"כ, ממילא חשיב שמעון בן שטח חייב בדבר, שהרי חייב בברכה זו משום המלך, ולכן שפיר יכול להוציא גם את המלכה גם אם אין ערבות לנשים לבדם. ויתכן שרעק"א הבין כמו צד השני, שהסביר דערבות הוא שהחייב של השני מוטל עליו, וזה הטעם שחשיב חייב בדבר, וא"כ מסתבר לומר דפלגין, שהגם שכלל המלך חשיב חייב בדבר, אבל כלפי אשתו לא חשיב חייב בדבר שאינו חייב בחיובים שלה.

עכ"פ בשיטת הרמ"א לא הרוחנו כלום, כיון שפסק דל"ש ערבות בברכה, הדרא קושיא לדוכתא איך שייך ערבות בתקיעה.

והנה באמת יש צד באחרונים שלהוציא אחר בתק"ש לא צריך לדין ערבות, שעיקר המצוה היא השמיעה, וכיון ששמע מבר חיובא יצא אע"ג שאין התוקע חייב בדבר. אך באבנ"ז (סי' מ) מוכיח שצריך ערבות אף בתק"ש, עיי"ש, ולכן שהקשה על שיטת רעק"א שבמקום שמוציאים השני רק מדין ערבות כה"ג האמן, של השומע מעכב, (וזה נ"מ גדול לדינא, וכגון בקריאת מגילה לנשים שהקורא מברך עבורם מדין ערבות), והקשה עליו מתק"ש, שע"כ יוצא מדין ערבות הגם של"ש שם עניית אמן. וכן מבואר בשאג"א (סי' יג) שהקשה על שיטת הגאונים וכמה ראשונים שבמצוות מה"ל ל"ש ערבות, דא"כ איך שידין ערבות בתק"ש, הרי להדיא שגם השאג"א נקט שתק"ש יוצא מדין ערבות. ולפי דבריהם עדיין אין לנו יישוב איך אפשר להוציא נשים בתק"ש אם התוקע כבר יצא בעצמו.

שואל כענין

הרב מנחם ש. כהן

ג' איבעיות מבי מדרשא בעניני ערבות

א. שהחיינו בנ"ח

המ"ב תרע"א סקמ"ה כ' דשליח ציבור שבירך בהדלקת ביהכ"נ צריך לחזור ולהדליק בביתו, ומכל מקום לא יחזור לומר בביתו ברכת שהחיינו, אם לא שמדליק להוציא אשתו ובני ביתו.

וק' אי המדליק פטור מברכת שהחיינו, כיצד יברך להוציא בני ביתו. וסתמת הדברים מורה שיעשה כפי הנהוג קודם לברך ושוב להדליק, מכיון שהוא פטור מברכת שהחיינו יש להחשיב את ברכת שהחיינו כהפסק בין הברכה למצוה.

ב. תקיעות וקריאת מגילה לנשים

הנה ידוע לפלפל כיצד אנשים שכבר קיימו מצות תקיעת שופר, חוזרים ותוקעים לנשים, אחר שאינן מחוייבות בשופר דהוי מ"ע שהזמן גרמא, ופשוט שאין ערבות במצוה שהאשה עצמה אינה מחוייבת בה.

ויש להקל שלקיום נשים (בזמן גרמא) גסי שישמעו תקיעת גברא גם שלא בתורת ערבות. והנה דעת הדגול מרבבה בסי' רעא שאין ערבות כלל לנשים, ולכן נקט שאדם שיצא כבר ידי חובת המצוה כגון קידוש, לא יכול לקדש עבור נשים.

וא"כ צ"ע כיצד קוראים את המגילה עבור נשים (עיי' מג"א תרצ"ב ה'), והרי אין ערבות לנשים.

ג. במחלוקת הדגמ"ר ורעק"א

דעת הדגול מרבבה שאין ערבות לנשים, ורע"א הוכיח שיש ערבות לנשים, מהגמ' ברכות מח. ששמעון בן שטח אם היה אוכל כזית היה יכול להוציא בברכת המזון את המלך והמלכה. והרי מי שאכל כזית חיוב מדרבנן, והם שאכלו כדי שביעה חיובם מהתורה, ומוציאים מצד ערבות. וחזינו שיש ערבות לנשים, ודלא כשיטת הדגול מרבבה.

והנה הצ"ח בס' ברכות כ' דכיון שבירך עבור המלך מדין ערבות חשיב כבר חיובא בברכת המזון, ומאחר שברכתו הוי ברכה יכול להוציא גם את הנשים.

וצריך לימוד מדוע רע"א לא קיבל יישוב זה.

ערבות ישראל בערב קבלן

הרב צוריאאל גלעזר

עיי' ב"ב קעג: מנין לערב דמשתעבד דכתיב אנכי אערבנו מידי תבסקנו. ומסקנת הגמ' דיהודה הוי ערב קבלן [משא"כ ערב סתם דהוא סברא משתעבד]. ואופן שעבוד הערב כ' קריטב"א ב"מ סט: דהוא משום שנחשב שקיבל את המעות עצמם, והכריח בחי' ר"ש קידושין (סי' ט אות ח) דמיידי בערב קבלן, עיי"ש. וביאר עפ"י"ז דהחילוק בין ערב סתם לערב קבלן הוא שכל ערב משתעבד ע"י התחייבות לפרוע במקום הלווה, אבל ערב קבלן אינו התחייבות אלא דנחשב כאילו הוא עצמו לווה.

והנה המל"מ (פכ"ה מהל' מלוה ולוה ה"ג) הק' דהרי קי"ל שנפרעין מהערב תחילה, וא"כ לעולם אפשר להפדע מהחוטאים עצמם ולמה ייענשו הערבים, [עיקר הקו היא על המדרש דבשעת מ"ת אמרו ישראל שהבנים יהיו ערבים על האבות, עיי"ש]. ותי' עפ"י מה שישד שם דבאופן שאפשר לעולם לגבות מהלווה הרי שעבוד הערב הוא ע"ד כן שפירע אפי' כשאפשר לתבוע מהלוה. והג"ר ברוך בער (שיעורי כתובות בפתיחה) כ' ע"ז דערבות ישראל היא **כערב קבלן**, ולכן נפרעים ממנו תחילה.

ומעתה לפי דברי הגרבי"ד ואחרי שנתבאר גדר שעבוד ערב קבלן הוא ע"י שנעשה לווה בעצמו, א"כ נמצא חידוש גדול דתוקף ערבות ישראל זה לזה היא דנחשב כאילו הוא עשה המעשה, ואין חיובו רק משום שהיה לו למחות, [ומ"מ הוא תנאי בחיוב, דבאופן שא"א לו למחות אינו נענש].

ונראה דיש להוכיח כן מדינא דיצא מוציא שהוא ע"י ערבות, ונתבאר בראשונים שאינו רק אפשרות להוציא את חברו, אלא הגדר הוא דע"י הערבות נחשב שעדיין לא קיים המצוה, (עיי' תוס' ברכות מח: ור"ן ר"ה כט.). והיינו כנ"ל דבכח דין ערב קבלן נכנס תחת חברו, וכשם שהוא לגבי עונשין כך לגבי מצוות.

הרב שלמה זלמן כהן

עובדא הוי באחד שרצה ללות מגמ"ח אלפים דולר, וביקש מחבירו להיות ערב, והסכים להיות ערב רק על מחצית מסכום ההלואה דהיינו אלף דולר, וחתם הערב על כך, ונתרצה לזה בעל הגמ"ח והלוהו. והנה כשהגיע מועד פרעון החוב, הלוה פרע למלוה אלף דולר, ולאחר זמן רב שלא המשיך לפרוע חובו, המלוה הלך לערב שישלם עבור המחצה שנתת, והערב טען דכיון שהוא ערב על אלף דולר, והלוה כבר פרע אלף דולר, הרי דפקע תוקף ערבותו, ומאיך גיסא המלוה טען דאכתי לא פקע תוקף ערבותו, כיון דעדיין הלוה חייב אלף דולר, ויל"ע טובא היכי ניידינוה דייני להאי דינא.

ולכאורה יש לדון בזה מתלת אנפין המפוצלים בשרשם זה בכה וזה בכה, א. דהערב לא חייב לשלם מידי, דמצי אמר דהוא ערב על מחצה מההלואה אלף דולר, וזה הלוה כבר פרע בשלימות. ותו דמצי אמר דהטעם שהסכים לקבל ערבות רק על מחצה, הוא בכדי שאם הלוה לא יפרע חובו כלל, אזי הוא יפרע מחצה, כדי שהמלוה לא יפסיד כל מעותיו ויניחם על קרן הצבי, אבל עתה דכבר קיבל מחצה, שוב אינו חייב מידי. וביותר טוען הערב, דעוד טעם היה לו שקיבל ערבות רק על מחצה, משום דהוא מכיר את הלוה והיה סבור דאלף דולר יוכל לעמוד בו ולפרוע בעצמו, וא"כ לא חשש שיצטרך לשלם עבורו מידי, ולכך הסכים להיות ערב עליו, אבל על איך אלף, כיון דכבר חשש דהלוה לא יפרע, משו"ה לא הסכים להיות עליו ערב כלל.

ב. דהערב חייב לשלם את כל האלף דולר, דהמלוה טוען דכיון דהוא ערב על סכום של אלף דולר, אזי כל עת שהלוה אכתי חייב סכום זה, הוא ממשיך להיות ערב, דערבותו על כל החוב בתשלום של חצי. ותו, דיתכן דהמלוה מצי לקבוע דהאלף דולר שהלוה פרע, זהו כנגד האלף דולר שאין ע"ז ערב, וזהו משום דעבד ליה לאיש מלוה, וכמבואר כיו"ב בסוגיא דסיטראי בכתובות פ"ה ע"א, ובסוגיא דקטינא דארעא דאביי שם צ"א ע"ב, והכי קי"ל בשו"ע סי' פ"ג סעי' ב'. ואע"פ שבשעה שהלוה פרע, אכתי לא עלתה על דעתו של המלוה שיצטרך לקבוע כך, מ"מ שפיר יכול לקבוע זאת אף לאחר זמן, וכמבואר במהר"ש הלוי סי' י"ז, והובא בכנה"ג הגה"ט לסי' ע"ה אות ע"ז, וכן יעויין היטב בפסקים למהר"ל דיסקין אות נ"ד. אך אכתי הדברים רופפים, דשמא הכא חשיבא חוב אחד, ובכה"ג לא מצי לקבוע שהאלף שנפרע, עליו אין ערב.

ולבל יחסר המזג, בנותן טעם לצרף כאן עוד ענין נפלא בפרשת השבוע הקשור להאי ענינא, דהנה איתא בב"ר (ויגש פרשתא צ"ג פיסקא ו') דיהודה אמר ליוסף אמאי לוקח הוא את בנימין לעבד, הא בתורה כתיב ואם אין לו ונמכר בגניבתו, ובנימין יש לו לשלם. והקשו האחרונים, דמבואר דאם לבנימין לא היה לשלם, אזי שפיר היה נמכר לעבד, והא קי"ל בקדושין (יח.) ונמכר בגניבתו ולא בכפילו, וכיון דבנימין החזיר את הקרן דהיינו הגביע, א"כ מעתה אין חיובו אלא כפל, ועל כפל אין נמכר לעבד. ותירצו, דיוסף נתחכם ולקח את הגביע עבור הכפל, ועתה תבע תשלומין בעבור הקרן, ומשו"ה שפיר לקחו לעבד.

איברא דיל"ע בזה מתלת, א. דלאו מילתא דפשיטא היא דשייכא תשלום דכפל לפני התשלום דקרן, יעויין בזה במקנה בקדושין שם, ובמנ"ח ריש מצוה מ"ב, ובספר הזכרון אהל חייא קדושין שם משמיה דמרנא האבי עזרי ואכמ"ל. ב. דאפי' לשיטת דסברי דשייכא תשלום דכפל לפני התשלום דקרן, מ"מ מסתברא דה"מ כשהגבגב משלם את השויות של החפץ, אבל כשהחפץ בעין, אזי חשיב דהגבגב משיב את עצם הקרן, ולא שייכא למימר דהבעלים תופסו בעבור הכפל, וא"כ הכא הא בנימין השיב את עצם הגביע. ג. ועוד יל"ע, דלכאורה חשיב דחזרה קרן לבעלים, דהא בנימין לא הועמד בדיון, וא"כ ליכא למימר דלקח הגביע עבור הכפל.

ג. דהערב חייב לשלם חמש מאות דולר, דערבותו היא לשלם מחצית מהחוב שהלוה חייב, וכיון דעתה הלוה נשאר חייב אלף דולר, אזי הערב חייב מחצה, דהיינו חמש מאות דולר. אך יותר מסתברא דאזלינן כשעת ההלואה, אע"פ שכתב בשטר דהוא ערב על חצי מהחוב. ויש עמנו בזה עוד כמה הרהורי דברים אך אינו לפי מכסת המצע שלפנינו, ואכתי צע"ג.

הרב אליעזר היין

הגמ' בברכות דף כ': "א"ל רבינא לרבא, נשים בברכת המזון דאורייתא או דרבנן? למאי נפק"מ, לאפוקי רבים ידי חובתן. אי אמרת דאורייתא אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא, אלא אי אמרת דרבנן, הוי [הנשים] שאינו מחויב בדבר וכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים [האנשים המחויבים מדאורייתא] ידי חובתן".

ומפורסמת קושיית הרא"ש והת"ר"י מדוע מי שאכל כזית דגן - שחיבו בברכת המזון רק מדרבנן, יכול להוציא ידי חובת ברכת המזון גם מי שאכל כדי שביעה - שחיבו מן התורה, כמבואר בגמ' בדף מח ע"א. והשיב הרא"ש "דלא דמי, דאיש אע"פ שלא אכל כלום, דין הוא שיפטר את אחרים, דכל ישראל ערבים זה לזה, אלא דמדרבנן אמרו, שלא יברכו ברכת הנהנין בלא הנאה. לפיכך כשאכל כזית אע"פ שאינו נתחייב עליו מדרבנן מוציא את אחרים שאכלו כדי שביעה, שערב הוא בעבורם, ועליו להצילם מן העוון ולפטור אותם מן המצוות. אבל אשה אינה בכלל הערבות, לכך אינה מוציאה אלא מי שחיבו מדרבנן".

ודברי הרא"ש ש"אשה אינה בכלל הערבות" נלמדו כפשוטם על ידי הדגול מרבבה באו"ח סי' רעא, דנשים לא נכנסו כלל בגדר הערבות שקיבלו עליהם בני ישראל בהר גריזים ובהר עיבל. ומה שאמרו בגמ' בר"ה כט "אע"פ שיצא מוציא" זהו רק מטעם דכל ישראל ערביין זב"ז כדפרש"י שם, אבל הנשים שאינן בכלל הערבות אינן מוציאות את המחויבים. לפי זה, מסתפק הצ"ח, האם בכלל שכתב כשהאיש התפלל ערבית והזכיר שבת בתפילה ועל כן יצא ידי חובת קידוש מן התורה יכול להוציא את האשה שעדיין לא התפללה, מאחר שהקידוש שהוא עושה עתה על היין אינו אלא מדרבנן, והאשה שלא התפללה חיובה מדאורייתא. ומסיים הדגמ"ר דייטכן דעל אף שאי הנשים בכלל הערבות אולם האנשים על הנשים כן בגדר הערבות וממילא יכולים הם להוציאן.

אמנם הגרעק"א בהגהות על השו"ע או"ח סי' רעא תפס דהבנת דברי הרא"ש אינה כהדגמ"ר דהנשים אינם בכלל הערבות, אלא הביאור הוא דהערבות נאמרת רק לגבי מי שמחוייב במצווה זו ואם נשים בברכת המזון דאורייתא, יכולים להוציא את האנשים, אולם אם הם דרבנן כלומר שאינם שייכים במצווה זו אינם יכולים להוציא את האנשים.

והגרעק"א מביא ראייה לדבריו מן הגמ' במגילה יט: דמבואר שם דחרש המדבר ואינו שומע למ"ד הסובר 'קרא ולא השמיע לאזנו לא יצא' אינו יכול להוציא אחרים, דמיקרי אינו מחוייב בדבר במגילה כיוון שאינו יכול להשמיע לאזניו וכן קי"ל בתקיעת שופר. ולכאורה מדוע לא אומרים "אע"פ שיצא מוציא", וכאן ל"ש תירוץ הצ"ח שאינן בכלל ערבות דהלא מייירי באיש.

עוד קשה על דין הדגמ"ר מגמ' בע"ז ית. דנענשה אשתו של רבי חנינא בן תרדיון משום שלא מחתה בו על הגיית השם, ומוכח שגם נשים בכלל הערבות.

אלא שגם דברי הגרעק"א אינם מתיישבים היטב בלשון הרא"ש דבמדבריו משמע בבירור כי האשה אינה בכלל הערבות כלל, ולדברי הגרעק"א ראוי היה לומר שהאשה אינה מחוייבת בדבר, ומשום כך אינה מוציאה, ואז לציין את ענין הערבות שאינו אלא פועל יוצא מכך.

לכך נראה דבר חדש, שבדין ערבות נאמרו שני דינים, האחד, דין ערבות של 'אע"פ שיצא מוציא' והוא שייך גם בנשים כל עוד הן מחוייבות בכך, והשני הוא דין ערבות של עונשין, שמחוייב כל ישראל להציל את רעהו מלעבור איסור ועל כן יכול להוציאו ידי חובתו, וראה נוסח חידושי הר"ן בר"ה שם דכל עוד לא יצא חברו ידי חובתו נחשב שגם הוא מחוייב בדבר, והדין הזה שייך רק באנשים, ולא בדברי הרא"ש: "שערב הוא בעבורם, ועליו להצילם מן העוון ולפטור אותם מן המצוות" וראה שלא הזכיר הרא"ש כלל דין של 'אע"פ שיצא מוציא' והטעם הוא כמתבאר.

ומצאתי שבחידושי מהר"ט קידושין דף עא, א כתב דנשים אינן בכלל הערבות מאחר שאינן בדין מחאה וכעת ראיתי שבשד"ח מערכת ה"ב דן בדין זה האם מצוות תוכחה שייכת בנשים, והן הן הדברים. מאחר שאין מצוות תוכחה בנשים, ממילא לא שייכא בהם דין הערבות הב' - הצלת חברו מעוון, אמנם דין הערבות הפשוט של 'אע"פ שיצא מוציא' שייך כמובן גם בנשים.

וראייה נוספת לדבר היא הקו' שצויינה מדברי הגמ' בע"ז גבי עובדא דאשתו של חנינא בן תרדיון, דהנה דין ערבות מוזכר בגמ' בשני מקומות הא' פרשת ניצבים כט "הנסתרות לה' אלוקינו" [ובגמ' סנהדרין מג] ובפרשת בחוקותי כו "וכשלו איש באחיו" [ובגמ' שם כז]. ויש להעיר מדוע לא הזכירה הגמ' בע"ז את אחד מן הפסוקים ורק כתבה 'מכאן - ממעשה דאשת ר"ן] אמרו כל מי שיש בידי לחמות ואינו מוחה נענש עליו. וראיתי שבתורה תמימה בויקרא שם גם העיר כך. ולהאמור מחוורים הדברים שכן דין ערבות של עונשים לא נאמר באשה, ומפני כך לא הביאה הגמ' את הפסוקים הנ"ל המדברים על ערבות בעונשים, ולכך כתבה ד'מכאן אמרו' שהוא דין חדש הנלמד מהאי עובדא.

ערבות יהודה

בב"ב קעג: א"ר הונא מנין לערב דמשתעבד דכתיב אנכי אערבנו מידי בתקשנו. מתקיף לה רב חסדא הא קבלנות היא וכו' ומבו למסק' דיהודה היה ערב קבלו, אך בשאלתות (לא) גר' אל"ר ח"ה התם יהודה גופיה ליה הוא דכתיב שלחה הנער אתי: ועי' רש"י בגיטין (ג. ד"ה כיון) ובכתובות (קב. ד"ה אליבא) דערב משתעבד מן התורה דכתיב אנכי אערבנו. וכ"כ המרדכי (ב"ק מו).

וכ' בהעמק שאלה ובהעמק דבר פר' מקץ (מב,לז) דמ"ש בגמ' שהוא כמו ערב קבלו, אין הפי' שערב להעמיד את בנימין בעצמו שהרי עליו היה לזה או שואל, אלא על החשש שיקראנו אסון, דהיינו עונש בידי שמים, ע"ז היה ראובן מבטיח עוד שיהיה **ערב לפירוע חובות של בנימין בדין שמים**. וכן בערבות דיהודה (מג,ט) אנכי אערבנו אין הפי' להעמידו חי לאביו דזה אינו ערבות אלא השבת מלוה או שאלה, אלא הפי' הנני **ערב על עוונותיו** לקבל דין שמים בעת הסכנה תחתיו.

ועפ"י דבריו יתיישב הקו' בטענת יהודה שיהיה עבד תחת בנימין והרי העבדות שנגזרה על בנימין לא היתה בתורת תשלום כיון שלא חסרו ליוסף עבדים, אלא בתור עונש, ומה יועיל שיהודה ימלא את מקומו. ולהל"ל א"ש ד"ג הערבות שיענש במקומו. ומיושב גם משה"ק המושב זקנים דהיאך נתערב להצילו ממלאך המות. [ובזה מבואר גם מ"ש רש"י דע"י הערבות יהיה מנודה בב' עולמות, ועיין]. ועי' תפארת יהונתן שהערבות היתה שבנימין לא יפגם מטומאת מצרים. ועי' שפ"א יוגש (תרל"ח).

אך עי' פנ"י כתובות (ל) שביאר ההו"א והמסק' בגמ' שם אם יהודה קיבל ע"ע ערבות גם במילתא דבידי שמים.

ערבות במצוות

א"י בסוטה לז: דעל כל מצוה נכרתו מ"ח בריתות של ס' רבוא וג' אלפים ותק"ל. והק' החות יאיר (קו) למה נמנו רק ס' רבוא והרי היו מלבדם עוד כמה אלפים ורבבות בני עונשים עד בני כ', ויישב דלא נתערבו אלא בדיני שמים שאין עונשים פחות מכן כ'. ויל"ע לפ"ז היאך מכן י"ג ומעלה בכלל ערבות ויצא מוציא, וי"ל עפ"י הפמ"ג לק'.

הח"ח בחומת הדת (חזוק הדת ב') האריך שיסוד הערבות הוא שהתחייב כ"א לחזק קיום התורה אצל שאר בני"י ככל יכולתו. וכ' בברכת אהרן ברכות (כ: קעב) דמטעם ערבות הדין הוא **דניחא לאיניש למיעבד מצוה בממונו** דעל כ"א מוטל לזכות את חברו במצוות.

ועי' בשיעורי הגר"ד כתובות (בפתיחה) שחקר אם הערבות על עצם קיום המצוות או שרק קיבלו ע"ע שאם לא יקיימו המצוות יקבלו עונשים ע"ז. וכ' בשם הגר"ח להוכיח דנעשו ערבים על עצם קיום המצוות. דהרי תליא בזה דין יצא מוציא.

במצוות שאינו בר חיובא, דעת רעק"א והראש יוסף דבמה שאינו בר חיובא אין ערבות, (ראה לק' בענין נשים). אך במנחה חריבה סוטה לז: הוכיח מהא דנתערבו על כל תרי"ג מצוות דהערבות היא גם מצוות שאינו בר חיובא בהן.

במצוות דרבנן, דעת הברכ"י (או"ח קכד) דנתערבו רק על מצוות דאורייתא. וכ"ד הצ"ח (ברכות מח) וכ' דל"מ ערבות על מצוות דרבנן דהוי דבר שאין לו קצבה, [ולד' הרמב"ם אין ערב משתעבד בדבר שאין לו קצבה]. והפמ"ג (פתיחה כוללת ח"א טז) מסתפק בזה אם נתערבו גם על תורה שבע"פ. [וכ' דמ"מ אף בדרבנן יצא מוציא משום דהוה כד"ת מפורש משום לא תסור]. ובסי' קסז (מ"ז יז) האריך בזה. ועי' דעת תורה קסז, לגבי תקנתא ומנהג.

ערבות להוציא במצוות

בר"ה כט. כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא. ופירש"י - **שהרי כל ישראל ערביין זה בזה למצוות**. ומה שצריך לטעם זה ולא סגי בדין שומע כונה, ביאר בכנסת אברהם (א,א) דאי לאו ערבות ה"ז ברכה לבטלה ולא שייך בה שומע כונה, ורע ע"י הערבות איכא בזה שם ברכה. ובמעשי המצוות ג"כ בעי לערבות כדי שיחול ע"ז שם מעשה מצוה. ועי"ש דנסת' במי שעדיין לא יצא ומקיים המצוה וגם מוציא את חברו, אם בעינין בזה לדין ערבות.

ועי' רש"י הוסיף הר"ן - "וכיון שלא יצא חבירו כמי שלא יצא הוא דמי". וכ"כ תוס' ברכות מח: (ד"ה עד) דיצא מוציא משום שכל ישראל ערביין זב"ז, ולכן מחוייב בדבר קרינן ביה". וכ"ה בשאלתות (נד) "וכל חד מישראל מחייב בערבותיה דחבריה דלא יפטר דמי".

וכ' בקובץ הערות (חח, דמ"מ) במילתא דליכא בדנפשיה ואינו מחוייב לא אמרינן שמוציא משום דמחוייב מצד חברו, דבה ליכא תורת ערבות כלל. ולכן באיסורי כהונה אין דין ערבות על ישראל. [עי' בזה לק' אם יש ערבות במה שאינו מחוייב].

ערבות בעונשין

בסנהדרין כז: למדו מהפס' שבפר' בחוקתי (כו,לז) "וכשלו איש באחיו", איש בעוון אחיו מלמד שכולן ערבים זה בזה. ומקורו בתו"כ שם (פ"ז), ופי' רבינו הלל דהוא **כדין ערב על הלואה** שמשלם ממון שאינו חייב מפני שערב לו. ובסנהדרין מג: ילפי' מדכתיב (נצבים טכח) "והנגלות לנו ולבנינו" שהרבים נענשים על חטא היחיד [ונח' ר"י ור' נחמיה אם נענשים גם על הנסתרות]. ועי' אוה"ח ר"פ נצבים דהברית האמורה שם היא ברית הערבות שכ"א מתחייב על כולם.

ועי' קובץ הערות (מט,יח) דהוא דוקא כשיכול למחות אבל כשהוא אנוס בקיום מצות תוכחה אין עליו חיובא דערבות. [דמה דנתפס בעון חברו הוא רק כשחייב למחות ואינו מוחה, כמבואר ברמב"ם הל' דעות פ"ו ה"ז]. דעת רש"י בערכין (טז. ד"ה האני) דדוקא בשפיכות דמים וגו"ע, אחרים נענשים על מעשיו, והתוס' שם (ד"ה הא) פליגי.

כ' בס' חסידים (תרא) במאי דכתיב בדניאל (ט,טו) "חטאנו רשענו" לפי שכל ישראל ערבים זה לזה. ולכן **מתוודים בלשון רבים**. וכ"כ הט"ז סי' תרז סק"א, וכ"כ החיד"א במדבר קדמות (וי,א) בשם האר"י דודיו בלשון רבים מדין ערבות. ועי' בא"ח כי תשא דהוא משום דכל ישראל כגוף אחד ונענש על חברו מצד ערבות.

תוכחה מדין ערבות

דעת רבינו יונה דמקור דין ערבות הוא ממצות תוכחה שכ' באגרת התשובה (יום א' י') וכל ישראל ערבים זה בזה שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך. וכן משמע בשע"ת (ש"ג עב וקצה).

ועי' אוה"ח נצבים (כטיב) דזהו טעם ברית הערבות שיתנו לב לעובר עבירה קלה להוכיחו כיון שמתחייבים ע"ז. וזהו מ"ש "למען הקים אותך היום לו לעם" דע"ז יש קיום לעם ישראל.

אך בהערות עמ"ס סוטה (לז:): הכריח דענין התוכחה הוא דין אחר של ערבות וחלוק מהא דכל ישראל ערבים, דחייב במצוותיו ועברותיו של חברו. אלא הוא ערבות לעכב את חברו מעבירה, ושייך גם בנשים וגרים, עי"ש.

ועי' מ"ב תר"ח (בביה"ל ד"ה אבל) דשי' היראים כשברור שלא ישמע ליכא ערבות אבל מחוייב בתוכחה. ומבואר דהם ב' ענינים. ועי' קה"י (ע"ז ד,ב) דאף שאשה אינה בכלל ערבות מ"מ מחוייבת לאפרושי מאיסורא משום מצות תוכחה.

ובאמת ליעקב ביצה (ל) ביאר דאיכא ב' דינים בתוכחה, הא' מצד מ"ע דהוכח תוכיח, ובה מחוייב דוקא כשע"ז יצילנו מהחטא. והב' מדין ערבות, ובה אף אם לא ישמע לו, נפטר המוכיח מערבותו.

לפני עור ומסייע

כ' רבינו יונה (ע"ז ו:): דאיסור מסייע מטעם ערבות. וכ"מ בש"ך יו"ד קנא סק"ו שכ' דבב"נ אין איסור מסייע.

ועי' מהר"ם שיק (מצוה רלג) דלפנ"ע הוא מצד ערבות. וכ"ד הבנין שלמה (ח"ב יו"ד לג). וכ"כ בשו"ת ר"ח ברלין (אה"ע כה) שדייק מהר"ם דלפנ"ע משום ערבות, וכ' דא"כ להרא"ש אין לפנ"ע בנשים, והביא פלוג' ראשונים בזה.

ועי' רא"ש (ע"ז סי' יז) שכ' דטעם דישראל מזהירים גם על לפני דלפני משום דחיישינן להכשיל, וביאר בדבריו קה"י (ע"ז ד,ב) דאף דליכא לפנ"ע מ"מ אסור משום ערבות. ועי' בקובץ ביאורים על הש"ש (יג) שהק' ל"ל קרא דלפנ"ע דהא נכלל במצות תוכחה ובלא תאכילום.

נשים בערבות

דעת הרא"ש בברכות כ. דנשים אינן בכלל ערבות, ועפ"ז כ' הדגמ"ר (או"ח רעא) דאיש המחוייב מדרבנן אינו מוציא אשה המחוייבת מה"ת. [אכן מסתפק אם האנשים קבלו ערבות בשבילן]. וכ"ד הצ"ח (ברכות כ:): דאין ערבות לנשים.

אך רעק"א (בשו"ע שם ובשו"ת סי' ז) חלק ע"ז דאין חילוק כלל בין איש לאשה לענין ערבות. וכוונת הרא"ש רק לחלק **דערבות היא רק במי שמחוייב במצוה זו**, אבל במצוה שאינו בר חיובא אין במצוה זו דין ערבות. וכ"כ הראש יוסף דנשים בכלל ערבות במה שחייבות. וכ"כ בשו"ת ר"ח ברלין (אה"ע כה) דיש לחלק בין מצוה שמוזהרת עליה לשאר מצוות דדוקא בהני ליכא ערבות. ועי' שעה"צ רעא (ט) וביאה"ל תרפ"ט ד"ה ונשים.

קה"י (ע"ז ד,ב) הוכיח דנשים אינן בכלל הערבות, דאל"כ מ"ש בסוטה דנכרתו מ"ח בריתות על ס' רבוא, ואי הנשים בכלל הרי אינו ס' רבוא אלא כפול. ועי' רש"י נדה יג: דמי שלא היה במספר לא נכלל בערבות [דמטעם זה אין ערבות לגרים]. ובעין זה כ' בהערות עמ"ס סוטה (לז:): להק' על רעק"א דברש"י [ותוס'] מוכח דנשים אינן בכלל.

דעת המהר"ט (קידושין עא:): דמ"ש דנשים אינן בכלל ערבות הוא רק שאין הנשים ערבות לאנשים כיון שאין בידן למחות, אבל אנשים ערבים לנשים. [ועי' תוספת ברכה חוקת כ"א].

משיב כהלכה

תשובה לאיבעיא דחנוכה

במשה"ק הרב משה פרנס שליט"א בדברי הרא"ש בשבת דהמוסיף שמן בנ"ח לא יצא ואמאי לא הויא הדלקה מצד דחשיב מבעיר. נראה דגם אי חשיב מבעיר, (אם משום דמבעיר ענינו לכלות החומר או הבערת האש, ואכ"מ.) אבל הדלקה ל"ח. ומה שהביא בשם הגר"ח דהמוסיף שמן במנורה מקיים מצות הדלקה, לא מצאתי מפורש. מ"מ בפ"ט מביאת מקדש ה"ז נקט מפורש דבנרות ביהמ"ק עיקר המצוה שיהא דולק, ולא ההדלקה כבנ"ח. ויל"ע באמת למה קבעו בנ"ח דהדלקה עושה מצוה, ולא כמנורה. (ואפי" משום פרסומי ניסא שיהא ניכר שהדליק לצורך המצוה, דגם מ"ד הדלקה עושה מצוה מודה לזה רק דלמ"ד הנחה עו"מ חושש באופנים מסויימים.) ובעיקר הקו' כבר הק' כן הגראמ"ה זצ"ל ברא"ש בשבת ש.ס.

נתינת צדקה לפני תפילת הדרך

הרב מ. הלוי

[השמטה מגליון שבוע שעבר]

בשו"ע הל' תפילה (סי' צ"ב ס"י) טוב ליתן צדקה קודם תפילה. ומקור ההלכה בגמ' (ב"ב י' א') רבי אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי, אמר: דכתיב (תהלים י"ז ט"ו) אני בצדק אחזה פניך. ופירש"י: אני בצדק בתפילה, ואח"כ אחזה פניך בתפילה. ובגמ' שם לפני כן מובא: אדם נותן פרוטה לעני, זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר אני בצדק וגו'.

ולכאורה השראת השכינה שבנתינת הצדקה, היא התועלת שבצדקה לפני התפילה, כדי שהתפילה תתקבל. וכמו שמצאנו בגמ' (שבת י"ב ב') שרבי אלעזר בביקור חולים היה מברך לפעמים את החולה בלשון ארמית "רחמנא ידכרינך לשלם". והגמ' מקשה איך התפלל בארמית, הלוא אין מלאכי השרת נזקקין ללשון ארמית. ומתרתת הגמ' שאני חולה דשכינה עמו. ופירש"י: ואין המתפלל צריך שיזדקק לו מלאכי השרת להכניס תפילתו לפני מן הפרגוד. משמע מהגמרא: שהשראת השכינה מסוגלת לקבלת התפילה.

ולכאורה הנותן מטבע בקופה של צדקה, ה"ז כנותן פרוטה לעני, שאמנם בגמ' איתא: יהיב פרוטה לעני, אבל בשו"ע כתב צדקה סתם. אמנם שמה כוונת השו"ע ג"כ לעני דווקא אלא שקיצר, שהרי בקופה של צדקה העני עדיין לא נהנה מהצדקה ושמה השראת השכינה היא בגלל ההנאה והשמחה של העני, וצ"ל.

ואף שדברי הגמ' והשו"ע, בפשטות מתיחסים לתפילות הקבועות שביום. אבל פשוט וברור שתועלת הצדקה היא גם לתפילות כולן, כתפילת הדרך וכיוצא.

ולכן טוב להפריש לכיס או קופה המיוחדים לצדקה, לפני תפילת הדרך. אבל אולי עוד יותר טוב מזה, בעל רכב המקיים גמ"ח והכנסת אורחים לאברך לקחתו למחוז הפצו, הנקרא בלשון העם 'שלוך טרמפיסט', שבודאי מקיים בזה צדקה לעני, שרוב האברכים בזמננו עניים, והפרוטות האלו של חסכון דמי נסיעה, היא צדקה גמורה. (אמנם, לא לענין מע"כ, אם לא שמתכוין לנסוע על דעת כן. ואכ"מ.)

אמנם בזאת יתעקש המתעקש להקשות, שהרי בפרוטה לצדקה, הנותן הוציא ממונו. ואילו בטרמפ אין הנותן חסר כלום, אלא רק נמנע ממיידת סדום. אכן לפי הנראה לעינינו, הלוך טרמפיסט מוותר על הרבה 'נחיות' ו'פרטיות' וכו'. ומפחד מכפויי טובה ומזיקים. ומקיים בכך 'צדק משלך ותן לו', גם בכך שנותן מזמנו היקר מאוד רגע אחד או יותר לזולתו. ומסתבר לענ"ד שזו צדקה גדולה. (ואמנם מפורסמת מליצת הקדמונים: "מה לנו מהדמן, אם לא עשיית רצונו"). וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות וגו'.

הקב"ה ישמור צאתנו ובוואו לחיים טובים ולשלום מעתה ועד עולם.

תגובות לגליון חנוכה

טעות בקרה"ת בר"ח טבת

במאמר בענין דיני טעות בקרה"ת בחנוכה ר"ח, כ' באות א' שאם טעה והתחיל לקרוא בשל חנוכה, אם הוציא בו ס"ת קוראים ג' בשל חנוכה והרביעי יקרא בר"ח. ומקורו משערי אפרים וחלקת יעקב. הן אמת שבחלקת יעקב בתשובה שם שמעשה בא לפניו והכריע כשערי אפרים. אך יש לציין שבביה"ל תרפ"ד הלשון משמע יקראו השלושה בס"ת "אחרת" בר"ח, ובס' שולחן שלמה שהבה"ל הביאו, הלשון בין בס"ת אחד בין בשני ס"ת, והיינו ג' דר"ח בס"ת השני.

א. ג.

זמן צאת הכוכבים

ברצוני להעיר על מה שפורסם שמעיקר הדין זמן צה"כ הוא י"ח דקות לאחר שקה"ח, ששמעתי מהגר"ח קנייבסקי שליט"א שמעיקר הדין צה"כ הוא יותר מאוחר, וכן מובא מהקה"י זצוק"ל בארחות רבנו ח"א עמ' קו. ובטעם הדבר שהזמן שונה מהמבואר בגמ' אמר לי הגר"ח שאפ"ל שהדבר תלוי בראיית הכוכבים בפועל לעינינו, (והוא כס' 30 דק' לאחר השקיעה, ותלוי לפי עונות השנה).

ח. ה.

גנה"ש שבסביבון

יש להאיר שמשמעות "שם" שנאמרה לגבי הנס, אינה ביחס למקום. יעוי רש"י בפר' וירא (כ"א, יז) שמפר' בלשון הוא "שם" שהוא לפי מעשים של עכשיו. ודבריו עשירים במקום אחר, בפ' רש"י בקהלת (ג, יז) ש"שם" - באותה העת. והיינו ש"שם" מציינ' גם זמן כשם שהוא מציינ' מקום.

ומזה נראה דהוראת "שם" שבנס גדול היה שם אין הכוונה ב"שם" למקום אלא לזמן, וממילא אין שום טעם לשנות ל"פה".

י. ברז"ל ירושלים

לקביעת חברותא
9141217
24 שעות ביממה

דרושים לחברותא

מקום הלימוד	זמן	נושא
פתוח	9:00-12:00	דף יומי
פתוח	9:00-1:00	קנין הלכה
כנסת הגדול	9:00-1:00	בבא מציעא
זכרון משה	9:00-1:00	או"ח
מרומ"ש	9:00-12:00	כתובות פ"ט
פתוח	9:00-12:00	ברכות
בית אבא	9:00-1:00	חוי"מ
גבעה הדרומית	9:00-1:00	ה' שבת בעיון
גמיש	7:00-9:00	דף יומי
קמ"ח	4:00-7:00	מועד
זכרון משה	4:00-7:00	מועד
פתוח	4:00-7:00	סת"ם
פתוח	4:00-7:00	פעמיים בשבוע גמ'
ברכפלד	4:00-7:00	בב"ח
חניכי ישיבות אוה"ח	3:00-4:00	גמ' חזרה
ברכפלד	4:00-7:00	דף יומי
נופי עילית	4:00-7:00	יו"ד ח"ג
אזור פוניב'ד	9:30-11:00	או"ח
מרומ"ש	9:00-11:00	נדה פ"ג ד'
פתוח	10:00-11:00	ב"ב עיון
אזור קצות החושן	9:00-11:00	הלכות נדה
אזור נתיה"מ	9:00-10:30	יו"ד בב"ח
פתוח	8:30-10:00	ביצה

בוקר

אחר"צ

ערב

אך ראו האמנה זו כאישית לא נעלמו האמנות בקרית ספר

בשבח והודיה לה' יתברך
הננו מתכבדים להזמין את קרובינו וידידינו
להשתתף בשמחת הבר מצוה של בנו ונכדנו היקר

שלום יוסף י"י

שתתקיים בס"ד
ביום שני אור ל"ב בטבת תש"ע (28 דצמבר למנינם)
בשעה 18:45 באולם "נאות השמחה"
רח' נתיבות המשפט 111, קרית ספר
נשמח לראותכם מושתתפים בשמחתנו

ישראל לוו"ז ורעיתו

גרשון לוו"ז ורעיתו מרת שולה זוקובסקי
העילה לתורה בס"ד
בשבת קודש מרשת יוחי
בבית הכנסת המרכזי רחוב שדי תמיד 18
התחלת התפילה בשעה 7:30

ד"ת מתאימים [עד 700 מילים]
אפשר להניח בצירוף שם מלא וטל', בתיבת "עומקא דפרשה" בפתח
אוצה"ם בית יוסף רח' שדי חמד. או לשלוח בדוא"ל הנ"ל.
חומר יתקבל בכל שבוע עד יום שלישי בערב [ד"ת בכתיב יום א'].
אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

הערות והארות לחידושי' שנגליון ניתן לשלוח לדוא"ל:
gal200@neto.bezeqint.net או בתיבת "עומקא דפרשה".
המערכת מתיחסת לתגובות רק תחת שם מלא.
(בפרסום התגובה אפשר להשתמש בר"ת).

נושאי הפרשיות הבאות

- יוחי - יששכר וזבולון (מט, יג)
- שמות - הזכרת שמות הק' (טו, ג)
- ארא - הכרת הטוב (ז, יז, ה, יב)
- בא - קידוש לבנה (יב, ג)
- בשלה - ט"ו בשבט